

Хөрмәтле ил агасы *(Әдәби киңә)*

Кичә Н.Исәнбәтнең портреты, әсәрләре (I-IV томнар), "Хөрмәтле ил агасы" дигән әдәби плакат, "Татар халык мәкалльәре" (I-III томнар), "Балалар фольклоры", "Татар халык табышмаклары", "Идегәй" дастаны һәм Н.Исәнбәтнең шул исемдәге драмасы, "Г.Камал исемендәге театр" альбомы һәм эпидиаскоп белән жиһазлана.

Кичәне ике кеше алып бара.

1. Татар халкы үзенең бөтен гомерен, эшчәнлеген милләтенә хезмәт итүгә багышлаган һәм бу яктан башкаларга үрнәк булган уллары һәм кызлары белән хаклы рәвештә горурлана. Бүген без шундый йолдызларның берсе, туксан дүрт елга якын гомеренең сиксән елында халкына тугры хезмәт иткән мәшһүр әдип һәм галим Нәкый Исәнбәтнең тормыш юлы, ижат эшчәнлеге белән танышырбыз. Ул – искиткеч кин қолачлы талант иясе, Татарстанның халык язучысы, Габдулла Тукай исемендәге Дәүләт бүләге лауреаты, Ленин, Хезмәт Кызыл Байрагы, Халыклар дуслыгы орденнары кавалеры иде.

2. (Н.Исәнбәтнең тормыш юлы белән таныштыра).

1. Күрәсез, аның тормыш юлы чордашларыныннан әлләни аерымый. Ул – бертуksаусыз эзләнүләр, хезмәт, хезмәт ... Н.Исәнбәт егерменче-утызынчы елларда, нигездә, поэзия белән мавыга һәм башта шагыйрь буларак таныла. Хәзер аның әнә шул өлкәгә караган ижаты белән танышып үтәрбез.

2. Татар мәдәнияте тарихында "Галия" мәдрәсәсе күренекле урын tota. Анда әдәбиятыбызның күренекле вәкилләре Г.Ибраһимов, Ш.Бабич, С.Кудаш, Г.Нигъмәти, Ф.Сәйфи-Казанлы, Х.Туфан һ.б. укыганнар. Н.Исәнбәт тә шул мәдрәсәдә белем алган. Анда әдәбият белән кызыксыну көчле булган, шәкерtlәр үзләренең кульязма журналларын да чыгарғаннар. Нәкый

Исәнбәт тә "Галия" дә укыган елларда шигырьләр язу белән мавыга. Шулай бервакыт, тәбәнәк өстәл янында нидер язып утырган малай янына ике үсмер егет килеп, аның белән сөйләшә башлыйлар. Озак та үтми, малайның калын гына шигырьләр дәфтәре әлеге егетләр кулына күчә һәм, алар дәфтәрне бераздан кайтарып бирергә вәгъдә итеп, чыгып китәләр. Берничә көн үткәч, дәфтәрне китерәләр. Аның эчендә түбәндәге сүзләр язылган язу була:

"Яшә, Нәкый!

Мин сине тәбрик итәм, шигърең белән,
Эхмәтнәкый!

Бик шат булдым, мәмнүн улдым мин сиңа.

Рәхмәт, Нәкый!

Ихтирам илә кардәшеңез Ш.Бабичев".

(Шәехзадә Бабич – күренекле татар-башкорт шагыйре).

Н.Исәнбәтнең Октябрь революциясенә кадәр язган шигырьләрендә социаль тигезсезлеккә каршы көчле протест чагыла. Шагыйрь гаделлеккә, бәхетле, якты тормышка омтыла һәм шунда ирешү юлын ачынып әзли:

Фәкыйрь эшли, тирен түгә,

Таба акча, байга бирә,

Байның тамагын түйдыра, –

Шул кайната каннарымны, –

дип яза ул үзенең "Шул кайната каннарымны" шигырендә.

2. Совет хакимиятенең беренче елларында Н.Исәнбәт рухи, сыйнфый, милли азатлык идеяләрен яклап, яңа заман поэзиясенә нигез салучылар сафында була.

Ул "Качкын" (1915), "Укытучы кыз" (1916), "Сукбай" (1916), "Нужа бабай" (1949), "Түләк" (1942) кебек поэмалар да иҗат итә. Н.Исәнбәт поэзиясе үзенең халыкчанлығы, халык иҗаты поэтикасына якын булуы белән үзенчәлекле.

Бу урында әдипнең шигырьләре һәм Н.Исәнбәт сүзләренә жырлана торган жырлар белән таныштырып үтәргә мөмкин:

"Тугай жыры", "Уракчы кыз", "Син сазыңы уйнадың", "Туган ил турында жыр", "Сабан туе", "Бормалы су", "Яшьлегем", "Көймә килә" һ.б. Мөмкин булса, "Илкәем", "Ай былбылым" жырлары башкарыла.

(Шагыйрьнең балалар өчен язган әсәрләренә – "Балалар дөньясы", "Күян мажаралары", "Илтөзәр", "Утыз ялган", "Бәләкәй техниклар", "Мыраужан мажаралары", "Балалар шатлана", "Балалар фольклоры" һәм башкаларга кыскача тукталып үтәргә була).

1. Н.Исәнбәт утыздан артык сәхнә әсәре язган. Алар арасында "Мулланур Вахитов", "Муса Жәлил", "Спартак", "Нижрәт", "Хужа Насретдин", "Зифа", "Рәйхан", "Гөлжамал", "Миркәй белән Айсылу" кебек сәхнәдән төшмичә уйнала торган драма, комедия, трагедияләр бар. Мәсәлән, "Хужа Насретдин" комедиясе 2 мең тапкырдан артык уйналды инде.

Ә хәзер Г.Камал исемендәге Татар дәүләт академия театры альбомыннан Н.Исәнбәтнең әсәрләре, аларны сәхнәгә куюда катнашкан артистлар белән таныштырабыз.

(Эпидиаскоп аша альбомдагы фоторәсемнәрне курсәтергә, аерым режиссер, артистлар турында кыскача мәгълүмат та бирергә мөмкин).

2. Н.Исәнбәт А.С.Пушкинның "Бакчасарай фонтаны", "Полтава" поэмаларын, "Таш кунак" трагедиясен; Мольерның "Тартюф" әсәрен, Шекспирның "Гамлет" һәм "Король Лир"ын, А.Грибоедовның "Акыллылык бәласе" комедиясен татарчага тәрҗемә итте.

1. Н.Исәнбәт гомере буе халкыбызының тел хәзинәләрен дәфтәргә теркәп барган. Фольклор әсәрләрен жыю максаты белән, ул татарлар яшәүче бик күп тәбәкләрне жәяуләп йөреп чыккан. Анда тупланган байлыкны фәнни нигездә эшкәртеп системалаштырган. Аның өч томнан торган "Татар халык мәкалльәре" дигән хезмәтендә 38670 мәкалә тупланган. Шуны хезмәте өчен әдип 1968 елда Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясенә лаек булды. Н.Исәнбәт, гомумән, бу

өлкәдә фидакарыләрчә эшләде. Ул "Татар теленең фразеологик сүзлеге"н, "Татар халык табышмаклары", "Балалар фольклоры" жыентыкларын әзерләп чыгаруда үзеннән зур өлеш кертте.

2. Н.Исәнбәт – тел галиме дә. Ул татар әдәбияты һәм мәдәнияте тарихы, татар теле һәм стилистикасына караган байтак кына фәнни хезмәтләр дә язган. Халкыбызының "Идегәй" дастанын өйрәнеп, эшкәртеп халыкка кабат кайтаруга да зур

хезмәт күйган. Шулай ук татар теленең аңлатмалы сүзлеген төзүгә дә күп көч салган.

1. "Идегәй" дастанының төп герое – Идегәй. Ул – тарихи шәхес. 1419 елда Алтын Урданың башкаласы булган Сарай шәһәре аристократиясенә каршы сугышларда үтерелгән ка-һарман.

Әлеге дастанның татарларда – 18, башка халыкларда 34 варианты табылған. Н.Исәнбәт әсәрнең төрле варианtlарын, шул тарихи чорны өйрәнеп, әсәрне хәзерге хәлгә китеругә күп көч куя.

Экрен генә "Син сазыңны үйнадың" көе ишетела.

2. Үләр алдыннан Идегәй: "Халыгым өчен – яхшы уем!" – дигән. Легендар батырның бу сүзләре Н.Исәнбәткә дә ка-рый. Аның бөтен тормышы, эшчәnlеге, тырышлыгы халкы өчен иде. Андый шәхесләрнең истәлеге халык күцелендә мәңгә саклана. Шагыйрь Муса Жәлил:

Исемен қалсын, үзен үлсәң дә,

Тарихларда укып ятларлык, – дигән иде. Н.Исәнбәт – әнә шундый әдипләрнең берсе. Аның эшчәnlеге үз милләтенә хезмәт итүнен иң югары үрнәге булды.

Кичә Н.Исәнбәтнең "Син сазыңны үйнадың" дигән жырын магнитофон язмасында тыңлату белән тәмамлана.

Бүгенге көндә әби-бабаларбызының мәгънәле тормышын, күркәм һөнәрләрен, шәгыльләрен, гореф-гадәтләрен балаларның күцеленә салып калдырырга кирәк. Халкыбызының тарихын белү, аңлау, гореф-гадәтләрен, телен-динен хөрмәт иту, милләт өчен борчылу, аның жыр-моңнарын күцел аша кичерү укучыларның зиһенен баéta, күцел оғыгын киңәйтә. Бу эштә безгә әдәби әсәрләр ярдәмгә килә.

Нәкый ага Исәнбәт шигырьләре бу яктан аеруча отышлы.